

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
**“МЕТОДИ ЗБОРУ СОЦІОЛОГІЧНОЇ
ІНФОРМАЦІЇ”**
(для бакалаврів)

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено доцентом кафедри соціології *А. О. Петренко-Лисак*

Затверджено на засіданні кафедри соціології (протокол № 10 від 05.06.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Петренко-Лисак А. О. Навчальна програма дисципліни “Методи збору соціологічної інформації” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 30 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Методи збору соціологічної інформації”, плани семінарських занять, теми контрольних робіт, вказівки до самостійного вивчення програмного матеріалу та виконання контрольної роботи, питання для самоконтролю, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс “Методи збору соціологічної інформації” є одним із важливих у підготовці спеціалістів-соціологів. Він скерований на отримання фундаментальних знань про методи соціологічних досліджень та сформування у студентів практичних навичок використання методів соціологічних досліджень.

Мета курсу — набуття знань щодо сутності та змісту основних методів збору соціологічної інформації, а також знань щодо їхнього місця та ролі у розвитку системи соціологічного знання.

Завдання — навчити студентів особливостям та специфіці основних методів збору соціологічної інформації як відповідної підсистеми соціологічної методології, як однієї з основних структурних ланок соціологічної науки.

Вивчення дисципліни сприятиме накопиченню у студентів відповідних базових знань, розширення їх кругозору та впевненого використання набутих знань і практичних навичок у подальшому навчанні та в майбутній професійній діяльності.

Студенти, які успішно прослухали та відпрацювали на семінарських заняттях курс “Методи збору соціологічної інформації”:

- 1) знатимуть основні методи збору соціологічної інформації;
- 2) володітимуть базовою термінологією;
- 3) орієнтуватимуться в різноманітті сучасних методологічних підходів до вивчення соціальних явищ;
- 4) розумітимуть процеси, що відбуваються в межах соціальних та соціологічних досліджень;
- 5) вмітимуть користуватися соціологічною методологією;
- 6) знатимуть класифікацію соціологічних методів і надаватимуть їм характеристики;
- 7) матимуть уявлення про сучасні методи та механізми досліджень, визначених специфікою досліджуваних сфер соціального життя.

Прослухавши курс “Методи збору соціологічної інформації”, студенти повинні мати *уявлення* про:

- предмет, завдання, теоретичні та методологічні засади емпіричної соціології;
- сучасні та історичні погляди на особливості соціологічної методології;
- теоретико-методичні засади та особливості окремих методів;

вмітнуть:

- обирати відповідні до завдань дослідження наукові методи соціологічного дослідження;
- розмежувати окремі напрями дослідження суспільних явищ та процесів.

Теоретико-методологічно курс пов'язаний з курсами “Вступ до спеціальності”, “Соціологічний практикум”, “Технологія соціальних досліджень”, “Соціологічний аналіз документів”, “Організація та методи вибіркового дослідження”, “Організація роботи соціологічних служб”, галузевими соціологіями та навчальною і виробничою практикою студентів.

Курс розраховано на два семестри. Після першого семестру здійснюється проміжний контроль знань — *залік*. Завершується навчальний курс складанням *екзамену*.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“МЕТОДИ ЗБОРУ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ”

№ пор.	Назва змістового модуля та теми	Кількість годин		
		Лекційні (аудиторні) заняття	Семінарсько-практичні заняття	Само-стійна робота
1	2	3	4	5
	Змістовий модуль I. Специфіка емпіричної (прикладної) соціології			
1	Специфіка прикладної соціології як системи соціального знання	2		15
2	Конкретне соціологічне дослідження: основні елементи та різновиди	2		
			2	

1	2	3	4	5
3	Проблема вибору методологічного підґрунтя соціального пізнання в конкретному соціологічному дослідженні: “кількісна” та “якісна” парадигми	4		10
			2	
	Змістовий модуль II. Кількісні методи збору соціологічної інформації			
4	Соціологічне опитування як основний метод збору інформації в соціологічному дослідженні	4		15
			2	
5	Анкетування як метод соціологічного опитування	6		17
			4	
6	Інтерв'ю як метод соціологічного опитування	4		15
			2	
7	Специфіка поштового та телефонного опитування	4		10
			2	
8	Метод спостереження та можливості його використання в соціологічному дослідженні	4		15
			2	
За- лік:		2		20
9	Соціальний експеримент як метод соціологічного дослідження	2		10
			2	

1	2	3	4	5
10	Використання методів тестування в соціологічному дослідженні	2		10
			2	
	Змістовий модуль III. Якісні методи збору соціологічної інформації			
11	Використання методу експертної оцінки в соціологічному дослідженні	4		5
			2	
12	Використання методу фокус-групи в соціологічному дослідженні	4		15
			2	
13	Використання біографічного методу в соціологічному дослідженні	2		20
14	Використання методу соціометрії в соціологічному дослідженні	4		
			2	
15	Метод аналізу документів та можливості його використання в соціологічному дослідженні	4		15
			2	
16	Специфіка використання методу контент-аналізу в соціологічному дослідженні	4	2	15
Ек-за-мен:		2		25
		60	30	232
Разом годин: 322				

ЗМІСТ
дисципліни
“МЕТОДИ ЗБОРУ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ”

Змістовий модуль I. Специфіка емпіричної (прикладної) соціології

Тема 1. Специфіка прикладної соціології як системи соціального знання

Поняття, структура та рівні сучасної соціологічної науки. Зміст предмета та об'єкта соціології. Органічний взаємозв'язок теоретичного та емпіричного рівнів соціологічної науки. Роль спеціальних соціологічних теорій і конкретних соціологічних досліджень у розвитку прикладної соціології.

Функції прикладної соціології. Основні етапи, напрями розвитку та досягнень прикладної соціології.

Література [1; 3; 5; 12; 15; 19–21; 23–25; 29; 32; 33]

Тема 2. Конкретне соціологічне дослідження: основні елементи та різновиди

Поняття “конкретне соціологічне дослідження”, його функції в системі соціологічного пізнання. Практичне застосування конкретних соціологічних досліджень.

Основні поняття процесу конкретного соціологічного дослідження: методологія, методика, техніка, процедура.

Принципова структура конкретного соціологічного дослідження.

Етапи конкретного соціологічного дослідження: підготовчий етап; польові роботи; результуючий етап.

Література [1–4; 8; 12; 15; 16; 19; 20; 23; 27; 32]

Тема 3. Проблема вибору методологічного обґрунтування соціального пізнання в конкретному соціологічному дослідженні: “кількісна” та “якісна” парадигми

Проблема достовірності соціального пізнання та способи її розв'язання в історії філософії та соціології. Позитивізм, феноменологія, герменевтика як методологічна основа формування кількісної

та якісної парадигм. Соціальне “пізнання” та його трактування Е. Дюркгеймом, М. Вебером.

Принцип “нейтралізації впливу” суб’єкта пізнання як основа соціологічного конструктивізму в емпіричних дослідженнях 20–50-х років. Основні поняття “кількісної” парадигми: репрезентативність дослідження, соціальне вимірювання, емпіричні гіпотези, операціональна інтерпретація, вибірка, формалізований інструментарій, первинні та вторинні дані, статистичне узагальнення.

Соціологічний конструктивізм та проблема дегуманізації соціальної теорії.

Методологічний переворот 60–80-х років: повернення до принципу “соціального розуміння”. Символічний інтераціоналізм, феноменологічна соціологія, етнометодологія, когнітивна соціологія як методологічна основа розвитку якісних процедур збору та аналізу соціальної інформації.

Основні поняття “якісної” парадигми: фокус аналізу, надійність одиниці аналізу, дослідження дією, рефлексивність, інтроспекція, етнометодологічна індиферентність, культурна дистанція.

Емпіричні дослідження 60–80-х років: конструювання реальності в соціології повсякденності. Методологічний індивідуалізм та проблема деконструкції соціально-історичного сенсу (кризи загальносоціологічної теорії).

Формалізація якісних методик як основна тенденція методологічного пошуку в соціології 90-х років.

Література [1–4; 10; 12; 14; 17; 27; 29; 32–34; 71]

Змістовий модуль II. Кількісні методи збору соціологічної інформації

Тема 4. Соціологічне опитування як основний метод збору інформації в соціологічному дослідженні

Загальна характеристика опитування як методу отримання первинної інформації. Методологічні передумови, переваги та недоліки використання методу соціологічного опитування. Пізнавально-дослідницькі можливості опитування та його межі. Неприпустимість ототожнення соціологічного дослідження з опитуванням.

Класифікація соціологічних опитувань: за контактом інтерв’юера та респондента; за змістом запитань, що ставляться респонденту; за

процедурою; за способом організації; за ступенем досягнення генеральної сукупності; компетентності респондентів; способом комунікації; рівнем стандартизації.

Структурно-класифікаційні принципи проектування інструментарію при використанні методу опитування в соціологічному дослідженні. Техніка складання опитувального листа. Види запитань: програмно-тематичні та процедурні; відкриті та закриті; прямі та непрямі; дихотомічні, поліваріантні шкальні запитання та запитання-діалоги; запитання-фільтри, контрольні та навідні запитання; запитання “паспортички”. Контроль придатності опитувальника. Ознаки невдалого формулювання запитань.

Література [1; 6; 9; 21; 22; 33; 63; 64; 69]

Тема 5. Анкетування як метод соціологічного опитування

Умови доцільності використання анкет у конкретних соціологічних дослідженнях. Специфіка анкетування як методу збору первинної соціологічної інформації. Різновиди анкетного опитування. Переваги та недоліки анкетування.

Етапи та процедури анкетування.

Соціологічна анкета як основний інструмент опитування. Логічна та організаційна структура анкети, основні принципи та правила її проектування. Роль і значення вступної частини: пояснення цілей дослідження, виклад правил відповіді, гарантія анонімності. Основна частина анкети: переведення програмних запитань в дослідницькі; проектування смислових блоків; побудова логічної схеми анкети. Заключна частина анкети: основні вимоги до побудови “паспортички”. Композиція та оформлення анкети.

Необхідні умови організації та успішного проведення анкетування. Поняття пілотажного дослідження. Техніка розповсюдження та збору анкет.

Література [1; 6; 7; 9; 11–13; 16; 18; 21–29; 33; 44]

Тема 6. Інтерв'ю як метод соціологічного опитування

Специфіка інтерв'ю як методу збору соціальної інформації. Функціональна та загальна відмінність інтерв'ю від анкетного опитування. Характерні особливості соціологічного та журналістського інтерв'ю.

Класифікація інтерв'ю: за цілями та завданнями (терапевтичне, дослідницьке, соціологічне, журналістське), за технікою (фокусова-

не / нефокусоване, відкрите / закрите); за процедурою (директивне / недирективне, формалізоване / вільне), за характером респондентів (групове, індивідуальне).

Переваги та недоліки методу. Домінування якісних методик отримання інформації в процедурах інтерв'ю. Психоаналітичні ідеї як теоретико-методологічне обґрунтування для розробки техніки проведення вільного інтерв'ю.

Ненаправлене (недирективне) інтерв'ю та можливості його використання в конкретному соціологічному дослідженні.

Нарративна розповідь як основа отримання соціальної інформації. Проблема інтерпретації (створення інтерсуб'єктивного контексту). Засоби подолання семантичної неоднозначності в ході інтерв'ю.

Інтерв'ю як процес соціально-психологічної взаємодії соціолога з респондентом. Технічні прийоми спрямування бесіди та спонукання респондентів до відповіді. Необхідність ідентифікації та дистанціювання інтерв'юера від респондента. “Ефект інтерв'юера”.

Особливості фіксації, обробки та аналізу інформації, отриманої методом інтерв'ю. Статус отриманих знань.

Література [1; 3; 6; 9; 11; 16; 29; 47; 66; 69]

Тема 7. Специфіка поштового та телефонного опитування

Поштове опитування як різновид анкетування. Його переваги та недоліки.

Методико-організаційні завдання проведення поштового опитування та розробка інструментарію — поштової анкети. Специфіка поштової анкети: простота змісту, стислість та доступність формулювань, яскравість оформлення.

Характер вибірки при проведенні поштових опитувань. Проблема достовірності інформації, отриманої при використанні поштового опитування. Проблема неотримання відповідей, можливі шляхи її подолання. Способи поліпшення повернення анкет: супроводжувальні листи, винагороди, нагадування, сигнальні картки. Типові помилки та складнощі анкетного опитування.

Різновид поштового опитування — пресове опитування. Його специфіка. Проблема вибірки, рівень репрезентативності даних. Обробка інформації. Створення однорідних підмасивів з респондентів конкретних соціально-демографічних груп.

Література [1; 6; 9; 32; 69; 86]

Тема 8. Метод спостереження та можливості його використання в соціологічному дослідженні

Спостереження як метод пізнання явищ соціальної дійсності. Специфіка соціального спостереження. Можливості використання методу спостереження в соціологічному дослідженні. Його переваги та недоліки.

Класифікація видів спостереження: за ступенем формалізованості; позицією спостерігача; умов проведення; частоти. Планування спостереження та процедура його проведення.

Характеристика структури спостережуваної ситуації. Визначення параметрів спостережуваної ситуації. Вибір одиниць спостереження. Проблема суб'єктивності даних спостереження.

Способи підвищення надійності методу спостереження. Форми реєстрації результатів спостереження. Застосування технічних засобів та спеціальних навичок кодування інформації.

Інструментарій спостереження: щоденник спостерігача, протокол спостереження, картки та бланки реєстрації даних. Аналіз та обробка даних спостереження.

Література [1; 6; 11; 18; 37; 64; 65; 70]

Тема 9. Соціальний експеримент як метод соціологічного дослідження

Значення експериментального методу в природничо-науковому та гуманітарному пізнанні. Специфіка використання експерименту в соціологічних дослідженнях, його можливості та межі застосування.

Вимоги до проведення експерименту: контроль над експериментальними умовами, проблема ізоляції контрольних факторів, вирівнювання експериментальних умов. Логічна структура експерименту. Поняття змінної в соціологічному дослідженні. Види змінних: залежні, незалежні, нейтральні.

Засоби вимірювання змінних в експерименті. Структура висновку за результатами вимірювань.

Класифікація експериментів: за умовами проведення; за характером логічної структури доведень та гіпотез; за типом створюваних експериментальних обставин. Переваги лабораторного та природного експерименту.

Експеримент та соціальна практика.

Література [1; 6; 11; 18; 29; 38; 46; 52; 53; 62; 64; 68]

Тема 10. Використання методів тестування в соціологічному дослідженні

Поняття тесту. Роль тестування в соціологічному дослідженні. Різновиди тестів: загальноособистісні та групові; об'єктивні та суб'єктивні; вербальні та невербальні; діагностичні та проєктивні. Класичні тестові методик (опитувальник REN, MMPI та ін.). Принципи створення тестових методик. Вимоги до процедури тестування.

Ситуаційні змінні в процесі тестування. Шкали в тестуванні. Повні та скорочені шкали. Вибірка в тестуванні. Аналіз первинної інформації. Основні статистичні поняття в тестуванні. Надійність тестів. Стандартна помилка вимірювання.

Інтерпретація результатів тесту.

Використання методу смислових асоціацій при створенні тестів. Семантичний диференціал Ч. Осгуда: можливості застосування та технологія проектування.

Література [1; 6; 7; 11; 15; 36; 40; 49; 67; 85]

Змістовий модуль III. Якісні методи збору соціологічної інформації

Тема 11. Використання методу експертної оцінки в соціологічному дослідженні

Визначення методу експертної оцінки. Методологічне обґрунтування застосування методу експертної оцінки в соціологічному дослідженні, його функції та основне призначення.

Сфери застосування методу. Місце методу експертної оцінки в системі методів соціологічних досліджень. Класифікація експертних методів. Тестування в рамках методу експертної оцінки.

Процедура експертного опитування. Підготовчий етап: основні характеристики. Проблема вимірювання: вимоги до шкал суджень експертів. Етап підбору експертів, оцінки компетентності експертів, визначення чисельності експертних груп. Етап збору експертної інформації: його процедурні особливості, переваги процедур зі зворотнім зв'язком без безпосередньої взаємодії експертів (методи Дельфі, якісного зворотного зв'язку, індивідуального зворотного зв'язку). Етап аналізу експертної інформації: процедура та призначення. Методи обробки експертних суджень.

Процедури інтеграції концепцій експертів: етап формування часткових концепцій, вироблення критеріїв оцінки їх актуальності (побудова системи факторів можливості та необхідності), оцінка реалізованості концепцій, побудова ієрархії “життєвих циклів” концепцій, вироблення схеми загальної концепції, визначення стратегічних цілей, комплексної концепції.

Переваги, складнощі, типові недоліки в застосуванні експертних методів у соціології.

Література [1–3; 9; 19; 27; 33; 77; 81–83]

Тема 12. Використання методу фокус-групи в соціологічному дослідженні

Поняття фокус-групи. Застосування методу фокус-групи в різноманітних типах соціологічних досліджень. Групова динаміка та етнодемографічний підхід як основні методологічні принципи використання методу фокус-групи.

Різновиди фокус-групи (формалізована, напівформалізована, неформалізована). Групова дискусія як спосіб отримання соціальної інформації.

Прийоми організації групової дискусії. Методи “снігової грудки”, відеозаписи, “одностороннього дзеркала” як основні форми організації роботи в фокус-групі.

Структура групової дискусії: вступна частина (“розминка”), основна частина (фокусоване обговорення), заключна частина (підбиття підсумків). Використання закономірностей зовнішньогрупової комунікації для оптимізації дискусії. Функції модератора групової дискусії. Методичні процедури проведення фокус-групи. Підготовка програми групової дискусії (сценарію фокус-групи). Уточнення тематики, відпрацювання формулювань та систематизація запитань групової дискусії, організація “структури переходів”.

Визначення числа груп, відбір учасників фокус-групи, визначення тривалості, оптимального часу, місця проведення дискусії. Підготовка інструментарію: програми групової дискусії, програми обробки та аналізу даних, когнітивних карт, аудіовізуальних і технічних засобів. Розподіл функцій в дослідницькій команді. Обробка інструментарію та стилю роботи модератора в пілотажному дослідженні. Розробка інструкції для модератора.

Методи аналізу даних фокус-групи. Контент-аналіз. Метод міжгрупових порівнянь. Лінгвістичний аналіз. Дискурс-аналіз. Аналіз відеоданих.

Література [1; 6; 11; 19; 41; 43; 54; 55]

Тема 13. Використання біографічного методу в соціологічному дослідженні

Формування біографічного методу: дослідження В. Томаса та Ф. Знанецького. Сутність дослідницьких процедур: реконструкція соціального контексту шляхом аналізу індивідуальних біографій. Переваги та обмеження методу. Стратегія реалізації дослідницьких процедур: відбір носіїв інформації, підготовка схеми інтерв'ю, відпрацювання формату транскрипції інформації, отримання первинного масиву даних – дослідницьких текстів, обґрунтування критеріїв аналізу текстової інформації, систематизація банків бібліографічних даних. Метод триангуляції та його роль у “переведенні” первинної соціологічної інформації у вторинну. Методи оцінки якості. Валідність, достовірність та надійність.

Соціокультурна специфіка використання методу.

Література [1; 6; 14; 17; 33; 42]

Тема 14. Використання методу соціометрії в соціологічному дослідженні

Соціометричне опитування як спосіб вимірювання та аналізу міжособистісних відносин у малій соціальній групі. Історія створення методу та його значення в розвитку соціології “середнього рівня”. Можливості застосування соціометрії в конкретному соціологічному дослідженні та його обмеження. Типи зв'язків, що вивчаються соціометричним методом.

Процедура проведення соціометричного опитування. Проблема вибору критеріїв соціометрії. Соціометричний тест. Соціометрична картка, її структура та різновиди. Аналіз результатів соціометричних вимірювань. Соціометрична матриця та соціограма. Соціометричні індекси та їх види. Використання соціометричної методики для вивчення та ієрархії групових цінностей. Вимірювання групової згуртованості. Аутосоціометрична методика.

Література [45; 50; 61]

Тема 15. Метод аналізу документів та можливості його використання в соціологічному дослідженні

Документи як найважливіше джерело соціологічної інформації. Поняття документа в соціології. Класифікація документів: за типом фіксації інформації, за способом отримання, за характером авторства, за ступенем “близькості” до матеріалу. Можливість використання методу аналізу документів у конкретному соціологічному дослідженні, його переваги та недоліки.

Характеристика основних видів документації суб'єктів виробничої та невиробничої діяльності, громадських організацій. Існуючі форми звітності.

Провідні способи аналізу документів: традиційний та формалізований. Загальна характеристика традиційних прийомів аналізу документів: багатогранність текстів, цілі створення та зміст документів; тлумачення змісту та об'єктивність. Види класичного аналізу документів.

Співвідношення методу аналізу документів з іншими методами отримання інформації в структурі конкретного соціологічного дослідження. Проблема надійності та достовірності різноманітних видів документів, необхідність критичного ставлення до них.

Література [1; 11; 18; 29; 33; 58; 60]

Тема 16. Специфіка використання методу контент-аналізу в соціологічному дослідженні

Контент-аналіз як спосіб формалізованого аналізу документальних джерел. Можливості його використання в конкретному соціологічному дослідженні.

Методологічні запитання формалізованого аналізу документів. Проблема мови документів. Сутність контент-аналізу, його загальна характеристика, сильні та слабкі сторони.

Семантичний, синтаксичний, прагматичний та кількісний аналіз. Техніка контент-аналізу. Поняття “сміслової одиниця”, “одиниця спостереження”, “одиниця вимірювання (рахунку)”. Прийоми проєктування смислових одиниць. Переваги використання методу контент-аналізу при дослідженні громадської думки (вивчення публікацій у пресі, особистих листів та інших масивів документальної інформації).

Література [1; 11; 18; 29; 33; 39; 58; 60]

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1

Тема: Прикладна соціологія та конкретне соціологічне дослідження

План

1. Емпірична соціологія у структурі соціологічного знання.
2. Взаємозв'язок теоретичної та емпіричної соціології.
3. Сутність і складові методології прикладного дослідження.

Література [1–5; 8; 12; 15; 16; 19–21; 23–25; 27; 29; 32; 33]

Семінарське заняття 2

Тема: Методологічні засади практичної соціології

План

1. Нормативний підхід до планування та організації соціологічного дослідження.
2. Особливості методології якісного прикладного дослідження.
3. Теоретичні джерела якісних методів.
4. Проблема стратегій у якісній і кількісній методології.

Література [1–4; 10; 12; 14; 17; 27; 29; 32; 33; 34; 71]

Семінарське заняття 3

Тема: Соціологічний метод опитування: методика та техніка

План

1. Суть методу опитування.
2. Види опитування.
3. Основні суперечності в опитуванні.
4. Предметна сфера опитування.

Література [1; 6; 9; 21; 22; 33; 63; 64; 69]

Семінарське заняття 4–5

Тема: Анкетування як різновид методу опитування

План

1. Предметна сфера анкетування.
2. Методологія складання анкети.

Література [1; 6; 7; 9; 11–13; 16; 18; 21–29; 33; 44]

Семінарське заняття 6

Тема: Інтерв'ю як різновид методу опитування

План

1. Предметна сфера інтерв'ю.
2. Методологія складання опитувальника.
3. Методологія проведення інтерв'ю.

Література [1; 3; 6; 9; 11; 16; 29; 47; 66; 69]

Семінарське заняття 7

Тема: Поштове та телефонне опитування як різновиди методу опитування

План

1. Предметна сфера поштового та телефонного опитування.
2. Методологія складання опитувальника для телефонного опитування.
3. Методологія складання анкети для поштового опитування.

Література [1; 6; 9; 32; 69; 86]

Семінарське заняття 8

Тема: Спостереження як соціологічний метод дослідження соціальної реальності

План

1. Методика застосування методу спостереження.
2. Програма, процедура та техніка методу спостереження.

Література [1; 6; 11; 18; 37; 64; 65; 70]

Семінарське заняття 9

Тема: Експеримент як метод соціологічного дослідження

План

1. Предметна сфера методу експерименту в соціології.
2. Програма методу експерименту.

Література [1; 6; 11; 18; 29; 38; 46; 52; 53; 62; 64; 68]

Семінарське заняття 10

Тема: Тестові процедури в соціологічних дослідженнях

План

1. Предметна сфера використання методу тестування в соціологічному дослідженні.
2. Методологія складання тесту.

Література [1; 6; 7; 11; 15; 36; 40; 49; 67; 85]

Семінарське заняття 11

Тема: Експертні оцінки як форма соціальної експертизи

План

1. Предметна сфера використання експертних оцінок у соціологічному дослідженні.
2. Процедура відбору експертів.

Література [1–3; 9; 19; 27; 33; 77; 81–83]

Семінарське заняття 12

Тема: Сфокусоване групове інтерв'ю

План

1. Предметна сфера застосування фокус-групового інтерв'ю в соціології.
2. Методологія складання сценарію фокус-групи.

Література [1; 6; 11; 19; 41; 43; 54; 55]

Семінарське заняття 13

Тема: Методика дослідження малих груп та окремих осіб

План

1. Соціометрична процедура.
2. Предметна сфера застосування біографічного методу в соціологічному дослідженні.

Література [1; 6; 14; 17; 33; 42; 45; 50; 61]

Семінарське заняття 14

Тема: Аналіз документальних джерел як метод соціологічного дослідження

План

1. Предметна сфера застосування методу аналізу документальних джерел.
2. Методологія аналізу документальних джерел.

Література [1; 11; 18; 29; 33; 58; 60]

Семинарське заняття 15

Тема: Контент-аналіз документів

План

1. Предметна сфера застосування методу контент-аналізу в соціологічних дослідженнях.
2. Прийоми контент-аналізу.

Література [1; 11; 18; 29; 33; 39; 58; 60]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Особливості організації прикладного дослідження в сучасних умовах.
2. Теоретичні джерела якісних методів соціології: суб'єктивна соціологія М. Вебера.
3. Теоретичні джерела якісних методів соціології: мікросоціологія Г. Зіммеля.
4. Теоретичні джерела якісних методів соціології: символічний інтернакціонізм Дж. Міда, Ю. Хабермаса, Х. Блюмера.
5. Теоретичні джерела якісних методів соціології: феноменологічна традиція П. Бергера, Т. Лукмана.
6. Теоретичні джерела якісних методів соціології: етнометодологія Г. Гарфінкеля.
7. Основи кількісних методів у соціології.
8. Логіка дій дослідника-соціолога.
9. Позиція дослідника при якісному підході у дослідницькій практиці.
10. Кількісне дослідження соціальних явищ та процесів.
11. Проблема вибору методу соціологічного дослідження.
12. Основи процедури опитувань.
13. Етико-професійні принципи і правила поведінки інтерв'юера.
14. Метод опитування.
15. Панельне дослідження.
16. Розробка інструментарію збирання соціологічної інформації.
17. Характеристики сприйняття інформації соціологом-дослідником.
18. Методика опитування в різних соціальних ситуаціях.
19. Організація методу опитування.
20. Телефонне опитування.

21. Поштове опитування.
22. Проектування опитувального документа.
23. Бланк інтерв'ю: структура та вимоги до складання.
24. Метод спостереження.
25. Програма спостереження.
26. Підготовка спостерігача у соціологічному дослідженні.
27. Метод аналізу змісту документів.
28. Фокус-групове дослідження: історія методу.
29. Соціометричне дослідження.
30. Стратегія соціологічної методології.

ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ПРОГРАМНОГО МАТЕРІАЛУ ТА ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Основою оволодіння матеріалом з курсу “Методи збору соціологічної інформації” є систематична, активна та самостійна робота над вивченням навчальної, наукової, спеціальної літератури, вирішенням ситуаційних завдань та задач із навчальних тем дисципліни, підготовкою доповідей та наукових повідомлень, виконанням контрольних робіт. Засвоєння матеріалу сприятиме розвитку індивідуальних умінь і здібностей слухачів у роботі з першоджерелами та підручниками.

Вибираючи тему контрольної роботи, студент на власний розсуд опрацьовує одну або три із запропонованих тем, що викликала б інтерес або була пов'язана з практичною діяльністю, а також сприяла максимальному застосуванню знань та набуттю практичного досвіду. Одна тема обирається в разі значного обсягу віднайденого матеріалу, три – в разі обмеженого обсягу матеріалів з кожної окремої теми.

При підготовці відповідей на питання контрольної роботи студент повинен ознайомитись з навчальними посібниками зі списку літератури, а також самостійно віднайти літературу з відповідного питання, окремі глави чи розділи ретельно вивчити (прочитати, зрозуміти, законспектувати).

У контрольній роботі потрібно дати відповіді на кожне питання і зробити стислий висновок.

Для підготовки відповідей потрібно також вивчити не тільки навчальну літературу, а й першоджерела – твори соціологів, які варто прочитати і зрозуміти їх основні ідеї. Адже підготовка контрольної роботи – це не тільки конспектування навчальної літератури, а й

творчий процес. Саме тому відповіді на питання повинні бути досить повними, самостійними, відобразити рівень загальної культури та спеціальних знань студентів.

Обсяг контрольної роботи — 8–12 сторінок друкованого тексту, відповідно вдвічі більше — рукописного. На початку роботи потрібно вказати тему (або теми) роботи та викласти її план, який відбиватиме структуру роботи (чіткий порядок побудови тексту, зв'язок між окремими частинами). *Структура контрольної роботи* має бути такою: титульний лист (назва навчального закладу, факультет; дисципліна, з якої виконується робота; варіант контрольного завдання; прізвище, ім'я та по батькові студента, який виконав контрольну роботу; прізвище, ім'я та по батькові викладача, який має перевірити контрольну роботу; місто та рік її виконання); план роботи; вступ (де викладено актуальність та основні положення теми (або тем), об'єкт і предмет аналізу); основна частина (основний зміст розглянутих питань); висновки; список використаної літератури (вказати використані навчальні посібники та додаткову літературу).

Особливу увагу слід приділити оформленню контрольної роботи. Вона повинна бути виконана охайно, ретельно. Кожна відповідь має розпочинатися з назви питання, а закінчуватися коротеньким висновком. Кожен розділ починається з нової сторінки. Всі сторінки мають бути пронумеровані (окрім першої — титульної) відповідно до плану.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Взаємозв'язок теоретичного та емпіричного рівнів соціологічної науки.
2. Функції прикладної соціології.
3. Емпірична соціологія у структурі соціологічного знання.
4. Сутність та складові методології прикладного дослідження.
5. Поняття “конкретне соціологічне дослідження”, його функції в системі соціологічного пізнання.
6. Позитивізм, феноменологія, герменевтика як методологічна основа формування кількісної та якісної парадигми.
7. Основні поняття “кількісної” парадигми: репрезентативність дослідження, соціальне вимірювання, емпіричні гіпотези, операціональна інтерпретація, вибірка, формалізований інструментарій, первинні та вторинні дані, статистичне узагальнення.

8. Символічний інтеракціонізм, феноменологічна соціологія, етнometодологія, когнітивна соціологія як методологічна основа розвитку якісних процедур збору та аналізу соціальної інформації.
9. Основні поняття “якісної” парадигми: фокус аналізу, надійність одиниці аналізу, дослідження дією, рефлексивність, інтроспекція, етнometодологічна індиферентність, культурна дистанція.
10. Нормативний підхід до планування та організації соціологічного дослідження.
11. Особливості методології якісного прикладного дослідження.
12. Теоретичні джерела якісних методів.
13. Проблема стратегій у якісній та кількісній методологіях.
14. Кількісні методи соціологічного дослідження: загальна характеристика.
15. Якісні методи соціологічного дослідження: загальна характеристика.
16. Загальна характеристика опитування як методу отримання первинної інформації.
17. Методологічні передумови, переваги та недоліки використання методу соціологічного опитування.
18. Класифікація соціологічних опитувань.
19. Принципи проектування інструментарію при використанні методу опитування в соціологічному дослідженні.
20. Техніка складання опитувального листа. Види запитань.
21. Основні суперечності в опитуванні.
22. Предметна сфера опитування.
23. Специфіка анкетування як методу збору первинної соціологічної інформації.
24. Різновиди анкетного опитування. Переваги та недоліки анкетування.
25. Етапи та процедури анкетування.
26. Соціологічна анкета як основний інструмент опитування.
27. Логічна та організаційна структура анкети, основні принципи та правила її проектування.
28. Вступна частина анкети: пояснення мети дослідження, виклад правил відповіді, гарантія анонімності.
29. Основна частина анкети: переведення програмних запитань у дослідницькі; проектування смислових блоків; побудова логічної схеми анкети.

30. Заключна частина анкети: основні вимоги до побудови “пас-портчки”.
31. Предметна сфера анкетування.
32. Специфіка інтерв'ю як методу збору соціальної інформації.
33. Класифікація інтерв'ю.
34. Предметна сфера інтерв'ю.
35. Методологія складання опитувальника.
36. Методологія проведення інтерв'ю.
37. Поштове опитування як різновид анкетування: переваги та недоліки.
38. Специфіка поштової анкети.
39. Пресове опитування. Його специфіка.
40. Предметна сфера поштового опитування.
41. Предметна сфера телефонного опитування.
42. Методологія складання опитувальника для телефонного опитування.
43. Методологія складання анкети для поштового опитування.
44. Спостереження як метод пізнання явищ соціальної дійсності.
45. Класифікація видів спостереження.
46. Основні поняття методу спостереження.
47. Методика застосування методу спостереження.
48. Програма, процедура та техніка методу спостереження.
49. Інструментарій спостереження.
50. Поняття соціального експерименту.
51. Експериментальний метод у гуманітарному пізнанні.
52. Вимоги до проведення експерименту.
53. Класифікація експериментів.
54. Предметна сфера методу експерименту в соціології.
55. Програма методу експерименту.
56. Експеримент і соціальна практика.
57. Поняття тесту. Роль тестування в соціологічному дослідженні.
58. Різновиди тестів.
59. Принципи створення тестових методик.
60. Вимоги до процедури тестування.
61. Предметна сфера використання методу тестування в соціологічному дослідженні.
62. Методологічне обґрунтування застосування методу експертної оцінки в соціологічному дослідженні, його функції та основне призначення.

63. Класифікація експертних методів. Предметна сфера використання експертних оцінок у соціологічному дослідженні.
64. Процедура відбору експертів.
65. Процедура проведення експертного опитування.
66. Методи обробки експертних суджень.
67. Переваги, складнощі, типові недоліки в застосуванні експертних методів у соціології.
68. Поняття фокус-групи.
69. Різновиди фокус-групи (формалізована, напівформалізована, неформалізована).
70. Предметна сфера застосування фокус-групового інтерв'ю в соціології.
71. Методологія складання сценарію фокус-групи.
72. Групова дискусія як спосіб отримання соціальної інформації.
73. Структура групової дискусії.
74. Методи аналізу даних фокус-групи.
75. Формування біографічного методу.
76. Соціометричне опитування як спосіб вимірювання та аналізу міжособистісних відносин у малій соціальній групі.
77. Можливості застосування соціометрії в конкретному соціологічному дослідженні та його обмеження.
78. Процедура проведення соціометричного опитування.
79. Соціометрична процедура.
80. Предметна сфера застосування біографічного методу в соціологічному дослідженні.
81. Документи як джерело соціологічної інформації.
82. Поняття документа в соціології.
83. Класифікація документів.
84. Способи аналізу документів: традиційний і формалізований.
85. Предметна сфера застосування методу аналізу документальних джерел.
86. Методологія аналізу документальних джерел.
87. Предметна сфера застосування методу контент-аналізу в соціологічних дослідженнях.
88. Прийоми контент-аналізу.
89. Контент-аналіз як спосіб формалізованого аналізу документальних джерел.
90. Сутність контент-аналізу, його загальна характеристика, сильні та слабкі сторони.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРИ

Основна

1. *Анурин В. Ф.* Эмпирическая социология. — М., 2003.
2. *Баскаков А. Я., Туленков Н. В.* Методология научного исследования. — К., 2002.
3. *Батыгин Г. С.* Лекции по методологии социологических исследований: Учебник. — М., 1995.
4. *Батыгин Г. С.* Обоснование научного вывода в прикладной социологии. — М., 1986.
5. *Беляева Л. А.* Эмпирическая социология в России и Восточной Европе: Учеб. пособие. — М., 2004.
6. *Воронов Ю. П.* Методы сбора информации в социологическом исследовании. — М., 1988.
7. *Гласе Дж., Стэнли Дж.* Статистические методы в педагогике и психологии. — М., 1976.
8. *Городяненко В. Г.* Социологический практикум. — К., 1999.
9. *Гречишин В. Г.* Лекции по методике и технике социологических исследований. — М., 1988.
10. *Девятко И. Ф.* Модели объяснения и логика социологического исследования. — М., 1996.
11. *Девятко И. Ф.* Методы социологического исследования. — Екатеринбург, 1998.
12. *Здравомыслов А. Г.* Методология и процедура социологического исследования. — М., 1969.
13. *Как провести социологическое исследование* / Под ред. М. К. Горшкова, Ф. Э. Шереги. — М., 1985.
14. *Ковалев Е. М., Штейнберг И. Е.* Качественные методы в полевых социологических исследованиях. — М., 1999.
15. *Кравченко А. И.* Прикладная социология и менеджмент. — М., 1994.
16. *Лекции по методике конкретных социальных исследований* / Под ред. Г. М. Андреевой. — М., 1978.
17. *Маслова О. М.* Качественная и количественная социология // Социология. — 1995. — № 5–6.
18. *Методы сбора информации в социологических исследованиях:* В 2 кн. — М., 1990.
19. *Михаилов С.* Эмпирическое социологическое исследование. — М., 1975.

20. *Основы* прикладной социологии: Учебник / Под ред. Ф. Э. Шереги, М. К. Горшкова. — М., 1996.
21. *Панина Н.* Технология социологического исследования. — К., 1998.
22. *Паніна Н. В.* Технологія соціологічного дослідження. — К., 1996.
23. *Парникель Ю. Л.* Прикладная социология. — Псков, 1997.
24. *Практикум* по прикладной социологии. — М., 1987.
25. *Практическое* пособие для социолога. — М., 1991.
26. *Проектирование* и организация выборочного социологического исследования. — М., 1977.
27. *Процесс* социального исследования. — М., 1973.
28. *Пэнто Р., Гравитц М.* Методы социальных наук. — М., 1972.
29. *Рабочая* книга социолога. — М., 1983.
30. *Чурилов Н. Н.* Проектирование выборочного социологического исследования: Некоторые методологические и методические проблемы. — К., 1986.
31. *Шаленко В. П.* Программа социологического исследования. — М., 1987.
32. *Ядов В. А.* Социологическое исследование: методология, программа, методы. — 2-е изд. — М., 1987.
33. *Ядов В. А.* Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. — М., 1999.

Додаткова

34. *Абельс Х.* Романтика, феноменологическая социология и качественные социальные исследования // Журн. социологии и соц. антропологии. — 1998. — № 1.
35. *Аберкромби Н., Хилл С., Тернер Б. С.* Социологический словарь: Пер. с англ. — 2-е изд., перераб. и доп. — М., 2004.
36. *Аванесов В. С.* Тесты в социологическом исследовании. — М., 1982.
37. *Айвазян С. Л., Староверов О. В.* Классификация многомерных наблюдений. — М., 1994.
38. *Алексеев А. Н.* Драматическая социология: эксперимент социолога-рабочего: В 2 кн. — М., 1997.
39. *Алексеев А. Н.* Контент-анализ, его задачи, объекты и средства // Труды КИИ культуры. — 1974. — Вып. 9.

40. Анастаси А. Психологическое тестирование. — М., 1982.
41. Белановский С. А. Метод фокус-групп. — М., 1996.
42. Биографический метод в изучении постсоциалистических обществ. — СПб., 1997.
43. Богомолова Н. Н., Фоломеева Т. В. Фокус-группы как метод социально-психологического исследования. — М., 1999.
44. Бутенко К. А. Анкетный опрос как общение социолога с респондентами. — М., 1989.
45. Волков И. П. Социометрические методы в социально-психологических исследованиях. — Л., 1970.
46. Дружинин И. К. Выборочное наблюдение и эксперимент. — М., 1977.
47. Жабский М. И. Принципы стандартизированного интервью // Социол. исслед. — 1985. — № 3.
48. Кенкман П. О. Лонгитюдное исследование: опыт и проблемы // Социол. исслед. — 1985. — № 3.
49. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов. — К., 1994.
50. Коломинский Я. Д. Социометрия в социально-психологическом исследовании. Ее возможности и ограничения // Методология и методы социальной психологии. — М., 1977.
51. Краткий словарь по социологии. — М., 1988.
52. Курриян А. П. Проблема эксперимента в системе общественной практики. — М., 1981.
53. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. — М., 1989.
54. Мельникова О. Т. Фокус-группы в маркетинговом исследовании. — М., 2003.
55. Мертон Р., Фиске М., Кендалл П. Фокусированное интервью. — М., 1991.
56. Методологические и методические аспекты сравнительных социологических исследований. — М., 1984.
57. Методологические и методические проблемы контент-анализа в социологических исследованиях: В 2 кн. — М., 1982. — Кн. 2.
58. Методы анализа документов в социологических исследованиях: Сб. ст. — М., 1985.
59. Методы и технологии мониторинга социальной сферы региона. — М., 1998.

60. Молчанов В. И. Анализ документов, подлежащих статистической обработке // Социол. исслед. — 1991. — Вып. 7.
61. Морено Дж. Социометрия. — М., 1958.
62. Налимов В. В. Теория эксперимента. — М., 1971.
63. Ноэль Э. Массовые опросы. Введение в методику демоскопии. — М., 1993.
64. Организационно-методические проблемы опроса. Анализ документов. Наблюдение. Эксперимент. — М., 1987.
65. Петров Е. П. Метод наблюдения в социологических исследованиях // Социол. исслед. — 1995. — № 2.
66. Погосян Г. А. Метод интервью и достоверность социологической информации. — Ереван, 1985.
67. Психологические тесты / Под ред. Э. Р. Ахмеджанова. — М., 1996.
68. Раббот Б. С. Социальный эксперимент. — М., 1976.
69. Рукавишников В. О., Паниотто В. И., Чурилов Н. Н. Опросы населения. — М., 1984.
70. Рязских И. А. Опыт использования включенного наблюдения для изучения жизни производственного коллектива // Социол. исслед. — 1995. — № 3.
71. Семенова В. В. Качественные методы: введение в гуманитарную социологию. — М., 1998.
72. Скребец В. А. Психологическая диагностика. — К., 2001.
73. Словарь прикладной социологии. — М., 1989.
74. Социологический опрос. — М., 1992.
75. Социологический справочник / Под ред. В. И. Воловича. — К., 1990.
76. Социология: Словарь-справочник: В 4 т. / Под ред. Г. В. Осипова. — Т. 4. — М., 1994.
77. Соціальна експертиза в Україні: методологія, методика, досвід впровадження / За ред. Ю. І. Саєнко. — К., 2000.
78. Соціологія. Короткий енциклопедичний словник / За ред. В. І. Воловича. — К., 1998.
79. Справочник по прикладной статистике: В 2 т.: Пер. с англ. — М., 1990.
80. Статистический словарь. — М., 1989.
81. Шоцин П. Б. Метод экспертных оценок. — М., 1987.
82. Экспертные методы прогнозирования. — М., 1985.

83. *Экспертные* оценки в социологических исследованиях / Под ред. С. Б. Крымского, Б. Б. Жилина, В. И. Паниотто. — К., 1990.
84. *Энциклопедический* социологический словарь / Под ред. Г. В. Осипова. — М., 1995.
85. *Энциклопедия* психологических тестов. Общение, лидерство, межличностные отношения. — М., 1997.
86. Яковенко Ю.И., Паниотто В.И. Почтовый опрос в социологическом исследовании. — К., 1988.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Методи збору соціологічної інформації”	4
Зміст дисципліни “Методи збору соціологічної інформації”	7
Плани семінарських занять.....	16
Теми контрольних робіт	19
Вказівки до самостійного вивчення програмного матеріалу та виконання контрольної роботи.....	20
Питання для самоконтролю.....	21
Список літератури.....	25

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *О. М. Коваленко*
Комп’ютерне верстання *О. А. Варваріна*

Зам. № ВКЦ-4188

Формат 60 84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Тираж 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*